

Journal of Social Intervention: Theory and Practice –
2023 – Volume 32, Issue 1, pp. 39–46
<http://doi.org/10.18352/jsi.760>

ISSN: 1876-8830

URL: <http://www.journalsi.org>

Publisher: Rotterdam University of Applied Sciences
Open Access Journals

Copyright: this work has been published under a
Creative Commons Attribution-Noncommercial-No
Derivative Works 3.0 Netherlands License

Annica Brummel is thematrekker van het leeratelier
Betekenisvol Contact in de Wijk vanuit de Werkplaats
Sociaal Domein Arnhem en Nijmegen. Zij is senior
onderzoeker bij het lectoraat Versterken van Sociale
Kwaliteit aan de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen.
Correspondence to: Annica Brummel
E-mail: annica.brummel@han.nl
Category: IWO

SAMEN OP REIS: DE KENNIS- EN ONDERZOEKSAGENDA SOCIAAL WERK

ANNICA BRUMMEL

INTRODUCTIE

De Nederlandse *Kennis- en Onderzoeksagenda Sociaal Werk* (Hooghiemstra & Van Pelt, 2020) is tot stand gekomen op basis van een brede verkenning van praktijkvragen onder sociaal werkers. Deze praktijkvragen zijn door een *Raad van kennis en onderzoek* geclusterd en voorgelegd aan diverse groepen stakeholders. Het resultaat is een breed gedragen kennis- en onderzoeksagenda geordend langs vier pijlers:

1. Bevorderen van sociale samenhang
2. Bevorderen van inclusie
2. Versterken van het gewone leven
3. Door laten klinken van de stem van de burger/inwoner.

Voor elk van deze vier pijlers werkt het Nederlandse kennisinstituut Movisie aan kennis synthese. Hiervoor zijn eind 2022 verschillende expertsessies georganiseerd en wordt in de eerste helft van 2023 deskresearch gedaan. De resultaten hiervan worden in april/mei 2023 voorgelegd in een tweede ronde expertsessies aan professionals en ervaringsdeskundigen die betrokken zijn bij sociaal werk. Ook *Journal of Social Intervention* draagt bij aan de uitvoering van de kennis- en

onderzoeksagenda, middels een nieuwe rubriek voor State-of-the-art artikelen, gelieerd aan de vier bovenstaande pijlers. Zie de oproep voor het indienen van artikelen in deze rubriek op pagina 39.

Maar wat is de meerwaarde van deze kennis- en onderzoeksagenda? Voor deze IWO-rubriek (Innovaties in Werkveld en Onderwijs) hield ik een interview met drie professionals, die vanuit verschillende rollen betrokken zijn bij de kennis- en onderzoeksagenda. Sonja van Rooijen werkt bij Movisie en is onder andere projectleider bij de kennissyntheses. Jeroen de Haan-Rissmann werkt als senior ervaringsdeskundige bij Movisie en Ixta Noa, een ondersteuningsorganisatie die werkt vanuit ervaringsdeskundigheid. Hij heeft deelgenomen aan een van de expertsessies in het kader van de kennissynthese, met het thema 'Versterken van het gewone leven'. Mariël van Pelt is senior medewerker bij Movisie en lector bij Fontys Hogeschool. Zij heeft samen met Erna Hooghiemstra het proces van de totstandkoming van de kennis- en onderzoeksagenda sociaal werk geleid en de tekst van de agenda opgesteld.

Sonja, Jeroen en Mariël reflecteren ieder vanuit hun eigen perspectief op de betekenis die de kennis- en onderzoek agenda heeft of kan hebben voor de toekomst van het sociaal werk. Ze benoemen daarbij verschillende kansen, zoals voor de praktijk of het onderwijs. Maar er zijn ook stevige aandachtspunten, want van wie is de kennis- en onderzoeksagenda? En hoe zorg je dat niet alleen in de uitkomsten, maar ook in het proces steeds ruimte is om vanuit verschillende kennisbronnen samen te leren en te bepalen wat van belang is? Hoe ga je samen op reis, met respect voor gedeeld eigenaarschap?

Wat is volgens jullie de waarde van de kennis- en onderzoeksagenda?

Sonja: 'Het is belangrijk dat we ons buigen over urgente thema's voor het sociaal werk en dat we stilstaan bij kennishiaten. Sociaal werk is alleen maar belangrijker geworden. Er zijn ontzettend veel maatschappelijke vraagstukken waar sociaal werkers van betekenis zijn of zouden kunnen zijn. Hoe kan je het sociaal werk goed positioneren? Welke handvatten hebben sociaal werkers nodig om hun handelingsmogelijkheden te versterken?'

Mariël: 'Er was al langer een wens om het kennisfundament van het sociaal werk te verstevigen. Dat is niet nieuw. Denk bijvoorbeeld aan *Sociaal Werk op Solide Basis*, het rapport van de Gezondheidsraad uit 2014. Maar in deze kennis- en onderzoeksagenda hebben we opnieuw

met allerhande partijen het belang daarvan vastgesteld en focus aangebracht. Het is een gemeenschappelijk gedragen agenda met twee sporen: het gaat om nieuwe kennis ontwikkelen, maar ook om bestaande kennis beter benutten.'

Jeroen: 'De kennis- en onderzoeksagenda van het sociaal werk neemt in waarde toe als die vanuit gezamenlijkheid tot stand komt. Een samenwerking tussen de wetenschappelijke kennisbronnen, de ervaringskennisbronnen en wat ik dan noem de vak/praktijk kennisbronnen. De gezamenlijkheid bepaalt voor mij de hoogte van die waarde. Dus als de kennis- en onderzoeksagenda ergens in een zolderkamertje wordt bedacht voor de mensen, dan voorspel ik dat die minder waarde zal hebben dan dat die gezamenlijk wordt bedacht en gedragen door de mensen.'

Hoe is de kennis- en onderzoeksagenda ontwikkeld?

Sonja: 'In de eerste brede verkenning in 2019-2020 is aan verschillende groepen stakeholders vanuit praktijk, beleid, onderzoek en onderwijs gevraagd tegen welke praktijkvragen zij aanlopen. Daar waren ook verschillende cliëntenorganisaties bij betrokken zoals Mind. Dat heeft geresulteerd in ruim 400 vragen, die vervolgens zijn geclusterd in vier thema's. Voor elk van deze thema's zijn kennisvragen en de kennislacunes gearticuleerd.'

Jeroen: 'Wat ik van belang vind om voortdurend op te attenderen, is om een gezamenlijk startpunt te maken met de verschillende kennisbronnen samen. Dus *samen* de agenda te bepalen, maar ook *samen* op reis gaan, zodat je gezamenlijk eigenaarschap krijgt. Vanuit het sociaal domein wordt toch nog best veel bedacht en uitgevoerd voor mensen. Mensen kunnen misschien wel ergens in meedraaien, maar echt een gezamenlijkheid in de zin dat je het 'echt samen doet', is nog best zeldzaam.'

Mariël: 'We hebben geprobeerd om zoveel mogelijk partijen uit te nodigen, dus mensen uit verschillende branches, het onderwijs en ook ervaringsdeskundigen. We hebben bijvoorbeeld de vereniging LSA betrokken, deze vertegenwoordigt het perspectief van bewonersinitiatieven. Ervaringsdeskundigen hebben aan een aantal sessies deelgenomen, maar het was ook wel een worsteling om mensen vanuit het ervaringsperspectief te betrekken. Er is veel vraag naar de inbreng van ervaringsdeskundigheid en het perspectief van ervaringsdeskundigen, maar er zijn te weinig mensen om aan alle vragen te voldoen.'

De kennissynthese is een volgende stap in het proces van het realiseren van de kennis- en onderzoeksagenda. In de kennissynthese brengt Movisie bestaande kennis en kennishiaten van de vier pijlers in kaart. Wat zouden jullie mee willen geven vanuit die samenwerking tussen de drie kennisbronnen?

Sonja: 'Al die praktijkvragen zijn geclusterd in vier thema's die wij inmiddels de pijlers noemen. Er zijn vorig jaar vier expertsessies geweest waarin deze pijlers centraal stonden, die heb ik alle vier bijgewoond. Bij alle bijeenkomsten waren ervaringsdeskundigen aanwezig en is het belang van de ervaringsdeskundige inzet benoemd. Het waren niet alleen de ervaringsdeskundigen zelf, maar het waren ook de praktijkmensen, de wetenschappers en de mensen vanuit lectoraten, die dit belang benadrukten. Als rode draad door die vier pijlers heen gaan we ervaringsdeskundigheid expliciet benoemen en beschrijven.'

Mariël: 'Ervaringskennis is een belangrijke kennisbron die opgenomen is in de Routekaart (Van Pelt & Hooghiemstra, 2022), die beschrijft hoe de uitvoering van deze en volgende kennis- en onderzoeksagenda's sociaal werk eruit ziet, toewerkend naar een stevig kennisfundament over zeg dertig jaar. En dan is er ook een pijler die helemaal gaat over 'de stem van de burger', dat is pijler vier. Juist daar hebben ervaringskennis en ervaringsdeskundigheid een prominente plek.'

Welke andere thema's vielen op in de expertsessies van 2022?

Sonja: 'Er waren nog een paar thema's die, net als ervaringsdeskundigheid, telkens als een rode draad terugkwamen. De afstand tussen de leefwereld en systeemwereld werd in alle sessies benoemd en dat je erover moet nadenken hoe je beter kan aansluiten op de context en leefwereld van de mensen die hulp vragen of nodig hebben. Net als de politiserende rol van de sociaal werker. Bij elke pijler gaan we de komende maanden een deskresearch doen, een literatuurstudie, waarin de overkoepelende thema's terug zullen komen.'

Wat zou de kennis- en onderzoeksagenda uiteindelijk op moeten leveren, denk bijvoorbeeld aan producten?

Jeroen: 'Dat vind ik een hele lastige vraag. Want producten, dat klinkt ook wel heel erg als 'we gaan iets inzetten om een bepaald probleem aan te pakken'. En dan heeft het systeem nog vaak de neiging om te zoeken naar een soort standaard. Een product zou ook kunnen zijn dat er een

andere grondhouding komt, dus meer procesgericht en minder oplossingsgericht en meer vanuit presentie en vanuit gezamenlijkheid. Dat je samen aan de slag gaat als sociaal werker met een burger, inwoner of cliënt. Dat zou een hele omwenteling zijn. Heel vaak zeggen sociaal werkers: 'Maar dat doe ik al dertig jaar!' Maar uiteindelijk, als je dat zorgvuldig afpelt, zit er toch iets dat ongelijkwaardig is.'

Sonja: 'Dat kwam in die expertsessies ook naar voren. Ik noemde net die politiserende rol van sociaal werkers. Als sociaal werker ben je soms een duizendpoot die op alle vragen antwoord moet zien te bieden. Je krijgt daarbovenop vanuit de gemeente te maken met opdrachten en verwachtingen. Voor de rol van sociaal werkers moet echt meer aandacht komen, want zij zijn er niet om sec aan de verwachtingen van de gemeente tegemoet te komen. Ze zijn er voor mensen die misschien strubbelingen ervaren in hun eigen leefwereld. En hoe kan je deze mensen daarbij ondersteunen?'

Mariël: 'Omdat we in het proces van het maken van die kennis- en onderzoeksagenda al die partijen hebben meegenomen, wordt deze breed gedragen en vindt de agenda al zijn weg naar allerlei praktijken. Zo wordt er naar verwezen in het adviesrapport van de Verkenningcommissie Hogere Sociale Studies (2022), wordt er een link naar de agenda gemaakt bij de aanvraag van onderzoekssubsidies, Movisie legt linken naar de agenda bij projectvoorstellen en JSI heeft een rubriek geopend voor State-of-the-art artikelen. Dus in die zin doet de agenda zijn werk al. Maar de uitdaging is en blijft om er zo uitvoering aan te geven dat de resultaten die volgen uit de agenda, – op het gebied van nieuwe kennis ontwikkelen en bestaande kennis beter benutten –, uiteindelijk hun weg vinden naar de praktijk. Naar de professionals die het dagelijkse sociaal werk doen.'

'Kennis- en onderzoeksagenda', de naam klinkt alsof de wetenschappelijke kennisbron daar kartrekker van is. Wat zijn kansen en uitdagingen voor de uitwisseling met de kennisbronnen uit praktijk en ervaringskennis?

Jeroen: 'Wie bepaalt nu wanneer iets definitief van waarde is? Een mooi voorbeeld daarvan is het recente promotieonderzoek van Dorien Smit, waarin zij wetenschappelijk heeft aangetoond dat peersupport werkt. Nu het in een proefschrift staat is het ineens waar, terwijl vanuit de leefwereld de waarde van peersupport al heel lang evident is. Maar aan alle kanten wordt nu gejubeld, ook door fans van peersupport, die al jaren overtuigd zijn van wat het kan brengen en betekenen

voor mensen. Maar nu is het wetenschappelijk bewezen, dus gaat iedereen erachter staan. Daar zit heel veel ongelijkwaardigheid in. Want wat van waarde is, wordt uiteindelijk door in dit geval de wetenschappelijke kennisbron bepaald. Met wetenschappelijke erkenning bestaat ook het gevaar dat het gekaapt wordt. Want nu is peersupport dus bewezen en straks wordt het overal instrumenteel ingezet.'

Mariël: 'Ik vind dat er nu teveel de nadruk wordt gelegd op het relationele aspect van sociaal werk. Dat is natuurlijk heel erg belangrijk voor sociaal werk, daar wil ik echt niks aan af doen. Maar alleen met het relationele kom je er niet. Je moet ook weten wát je dan doet, welke interventies je inzet en vanuit welke benadering je werkt. Daarnaast gaat het bij reflectie nog te vaak over de vraag 'wat doet dit nou met mij als professional?' En het gaat te weinig over de vraag hoe je als professional ook onderdeel bent van probleemconstellaties en welke contextuele factoren van invloed zijn op sociale problemen. Reflectie aan de hand van theorie en onderzoek helpt daarin. Het zou waardevol zijn als sociaal werkers wat kennisgericht worden. Dat wil niet zeggen dat ze onderzoeker moeten worden of een soort boekengeleerde. Maar ik zou graag zien dat sociaal werkers hun vak beter bijhouden, wat meer gaan lezen, stilstaan en ergens over nadenken.'

Misschien moeten we met elkaar een nieuwe manier vinden van kennis verzamelen en waarderen, die specifiek is afgestemd op sociaal werk?

Sonja: 'Zeker, ja ik denk dat dat wel heel belangrijk is. Eigenlijk is er nog weinig onderbouwing van het sociaal werk en het is natuurlijk heel goed om in dat hiaat te voorzien. Maar we moeten het niet omdraaien en stellen dat iets pas telt als er 'evidence' is. Daar zou ik wel voor willen waken, want dan vergroten we toch opnieuw de afstand tussen leefwereld en systeemwereld. Dat past denk ik ook helemaal niet bij de kern van het sociaal werk.'

Mariël: 'Een van de successen van de onderzoeks- en kennisagenda is dat het heeft geleid tot een stimuleringsprogramma van het ministerie van VWS (Movisie, 2022). Hierdoor kan de komende jaren gestart worden met de uitvoering van de agenda als het gaat om onderzoek en het stimuleren van kennisbenutting. Dat is voor het eerst dat dat gebeurt in Nederland. Daarbij is – vanuit de Routeplanner – expliciet het advies gegeven om ruimte te maken voor onderzoeksaanpakken en methodologieën, waarin kennis- en praktijkontwikkeling samenkomen en de stem van de burger een plek heeft. Denk aan vormen als participatief actieonderzoek of

ontwerpgericht onderzoek. Die passen veel beter bij het relationele en ontwikkelingsgerichte aspect van het sociaal werk.'

Waar in hoop je dat de onderzoeks- en kennisagenda een verschil gaat maken?

Sonja: 'Ik hoop dat we erin slagen om de beroepspraktijk van het sociaal werk te versterken, dat we door de kennissynthese het handelen van sociaal werkers kunnen onderbouwen. Dus dat we kunnen aangeven wát werkt in de praktijk. Vervolgens is het van belang dat de praktijk gebruik kan maken van die kennis. Ik ben zelf groot voorstander van lerende netwerken waarin je kennis die voorhanden is aanreikt en waar je samen met andere praktijken kan leren. Als een continu verbeterproces waarin feedbackloops vanzelfsprekend worden.'

Mariël: 'Over dertig, veertig jaar moet de kennisbasis verstevigd zijn en moet er een toegankelijke kennisinfrastructuur liggen. Sociaal werkers die kennis zoeken, weten dan waar ze moeten zijn. De kennis die er is, moet ook beter in de opleidingen terecht komen. In het opleidingsdocument voor de hbo-opleidingen vind je een bouwsteen 'methodische professionaliteit', maar die is onvoldoende ingevuld (Landelijke Opleidingsoverleggen, 2017). Welke methoden, technieken en theorieën je nou eigenlijk precies moet leren, dat is niet duidelijk. Ik denk dat daar nog veel winst te behalen is, daar maakt de *Beroepsvereniging van professionals in sociaal werk* (BPSW) zich bijvoorbeeld sterk voor. De kennis- en onderzoeksagenda kan een vliegwiel zijn om met elkaar te bepalen wat er in een mbo-opleiding, Associate Degree, bachelor of master Social Work aan kennis hoort.'

REFERENTIES

- Gezondheidsraad. (2014, 15 september). *Sociaal Werk op Solide Basis*. Den Haag: Gezondheidsraad. Geraadpleegd van: <https://www.gezondheidsraad.nl/documenten/adviezen/2014/09/15/sociaal-werk-op-solide-basis>
- Hooghiemstra, E., & Van Pelt, M. (2020). *De Kennis- en Onderzoeksagenda Sociaal Werk*. Utrecht: Movisie.
- Landelijke Opleidingsoverleggen. (2017, februari). *Landelijk Opleidingsdocument Sociaal Werk*. Geraadpleegd van: https://www.vereniginghogescholen.nl/system/profiles/documents/000/000/212/original/Landelijk_opleidingsdocument_Sociaal_Werk_-_downloadversie.pdf?1494439200.

ANNICA BRUMMEL

- Movisie. (2022, 14 juli). *Groen licht voor stimuleringsprogramma Sociaal Werk*. Movisie.nl.
Geraadpleegd van Groen licht voor stimuleringsprogramma Sociaal werk | Movisie
- Van Pelt, M., & Hooghiemstra, E. (2022, Augustus). *Routekaart. Op weg naar een stevig kennisfundament Sociaal Werk*. Movisie.nl. Geraadpleegd van: Routekaart kennis fundament sociaal werk.pdf (movisie.nl)
- Verkenningscommissie Hogere Sociale Studies. (2022, augustus). *Sociaal in beweging. Empowerment van de sociaal professional als fundament. Advies van de verkenningscommissie Hogere Sociale Studies*. Den Haag: Vereniging Hogescholen.
Geraadpleegd van: Verkenningsrapport-HSS-VH-september-2022-def.pdf (stichtingsociaalwerk.nl)